

UPPSALA KOMMUNSTYRELSE	
Ink. 2013 -12- 2 0	
Dokumentnr. VSN-2012-0731	
15	Akdbil. 12

Rätten till min kropp, mina känslor och relationer

Ett samarbetsprojekt mellan Kulturparken och
Vård & Bildning

Rapport december 2013

Magnus Lindén och Nanna Castillo
Kulturparken
Rackarbergsgatan 78
75232 Uppsala

Tel: 0762-625698
info@kulturparken.net
kulturparken.net

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Bakgrund och sammanfattning.....	s.3
Ekonomisk redovisning.....	s.4
Kommentarer till den ekonomiska redovisningen.....	s.4
Genomförda aktiviteter – statistik.....	s.5
Nätverk och samarbeten.....	s.5
Metodutveckling, fortbildning och material.....	s.6
Information och rekrytering.....	s.6
Workshops och konferens för brukare.....	s.7
Workshops för personal, chefer och andra yrkesverksamma.....	s.8
Pjäsen SE OSS!.....	s.8
En grund för framtiden.....	s.9
Slutsater och analys.....	s.9

BAKGRUND OCH SAMMANFATTNING

Det här är en delrapport av vad som har gjorts under 2013 inom projektet "Rätten till min kropp, mina känslor och relationer", som drivs av den ideella föreningen Kulturparken i samverkan med Vård & bildning (Uppsala kommun), och deras arbetsgrupp kring sex & samlevnad. Projektets målgrupp är Vård & bildnings kunder (och i viss mån personal) inom affärsområdena *Boende Vuxna* och *Arbete & Sysselsättning*. Syftet är att stärka den enskildes integritet och rätt till sin kropp, sina känslor och relationer, samt att ge verktyg till att kommunicera kring det. På det sättet kan kunderna ta del av samhället i större utsträckning.

Tillsammans med personer med intellektuella funktionsnedsättningar utforskar vi och pratar om vad det innebär att ha rätt till den egna sexualiteten och till att sätta gränser. Vi arbetar också med personalen i separata grupper för att diskutera om kundernas sexualitet och samliv och tillsammans undersöka hur man kan bemöta kundernas frågor och erfarenheter.

Vi har under året mött 57 nya brukare i workshops, som vi inte träffat tidigare. Vi har träffat över 230 nya yrkesverksamma som har tagit del av våra metoder och erfarenheter. Vi har haft mängder av spännande möten, repetitioner, manusträffar och annat.

Ett par större förändringar har gjorts i förhållande till den ursprungliga projektbeskrivningen. Dels har vi fått förändra upplägget på våra workshops, med mindre grupper och längre tid och fler träffar per grupp, eftersom vi ser att det är det som krävs för att den typen av workshops ska bli meningsfulla och kunna skapa verklig förändring. Det innebär att färre än planerat tagit del av den typen av workshops. Dock har vi kunnat komplettera dem med exempelvis att vara med och skapa vårens deltagarkonferens, där vi kunde jobba aktivt med ett stort antal deltagare.

Den andra stora förändringen var att vi blivit tvungna att flytta vår stora teaterföreställning från hösten 2013 till januari och februari 2014, eftersom det bara var vid den tidpunkten som vi kunde få tillgång till en tillräckligt bra teaterscen. Detta innebär dels att arbetet med pjäsen flyttats fram ett par månader, men också att stora delar av arbetet med utvärdering och dokumentation tidigare lagts.

Hittills är vi nöjda med projektet och har fått mycket uppskattning för arbetet. Vi ser att det gör verklig skillnad för våra deltagares möjligheter att fungera i samhället och att få utveckla en del av livet som är oerhört viktig för oss alla.

En mer utförlig projektrapport kommer i slutet av februari, då projektet avslutas.

EKONOMISK REDOVISNING

Projektets ekonomiska redovisning för 2013 - utgifter

Budgetpost	Budget 2013	Aviserade (säkra) kostnader 2013	Planerade, osäkra kostnader, december 2013
Löner & externa arvoden	540 000	491 489	0
Material	20 000	34 328	2 500
Lokal	85 000	112 850	1 000
Administration	15 000	12 876	3 992
PR	10 000	9 465	1 500
Summa kostnader	670 000	661 008	8992
Summa aviserade & planerade kostnader			670 000

KOMMENTARER TILL DEN EKONOMISKA REDOVISNINGEN

Den främsta skillnaderna i resultatet jämfört med ursprungsbudgeten ligger i personal-, material- och lokalkostnader. Även inom dessa budgetgrupper har en del omfördelningar skett. Sänkningen av personalkostnaderna har skett genom att vi har kunnat använda våra egna projektmedarbetare för flera av uppgifterna, samt att vi av konstnärliga skäl valt att inte ha med några professionella skådespelare på scenen. Tekniker och viss föreställningspersonal ingår i hyran på Gottsunda Dans & Teater, vilket också är en anledning till varför lokalkostnaderna ökat på bekostnad av personalkostnaderna.

Alla kostnader för året är inte helt klara ännu, då verksamhetsåret ännu inte är avslutat, och december blir en intensiv produktionsperiod för pjäsen SE OSS! . Därför har vi valt att redovisa de aviserade utgifterna i en kolumn, och planerade utgifter i en kolumn. Totalsumman kommer med största sannolikhet dock inte att förändras, eftersom behoven är större än plånboken.

GENOMFÖRDA AKTIVITETER - STATISTIK

Under perioden 1 januari - 31 december 2013 genomförs följande:

- **26** workshoptillfällen för brukare i konceptet "Snacka om kroppen, känslorna och kärleken", uppdelat på **5** olika grupper. Sammanlagt deltog **22** personer i dessa.
- **1** konferens för deltagare inom daglig verksamhet i Uppsala, Gävle och Västerås. **57** deltagare och **15** personal deltog, och inför konferensen utbildade vi **16** funktionärer (brukare & personal).
- **3** workshops för personal inom daglig verksamhet och boenden, med sammanlagt **31** deltagare.
- **1** workshop med chefer inom daglig verksamhet och boenden, med **25** deltagare.
- **4** egna workshops/föreläsningar på större, främst nationella konferenser och utbildningsdagar för yrkesverksamma, med sammanlagt **164** deltagare.
- **38** repetitionsdagar och omkring **10** manusträffar med brukare som medverkar som skådespelare i pjäsen SE OSS! och i andra scener.
- **2** föreläsningdagar för personal som Vård & bildning arrangerade i samarbete med projektet, med sammanlagt **158** åhörare.
- Projektmedarbetarna har deltagit i **6** fortbildningar och kurser inom projektets teman och metoder. Dessutom har de deltagit i egen handledning vid **3** tillfällen.
- Drygt **50** formella möten med olika samarbetspartners för projektet, samt ett stort antal enskilda möten och mentorssamtal med deltagare i projektet.

NÄTVERK & SAMARBETEN

Under projektets gång har vi lärt känna många aktörer inom vårt område. Ett flertal verksamheter jobbar med frågorna och tycker att de är viktiga, men de är inte alltid de har kontakt med varandra. Därför märker vi att projektet även har betydelse för att skapa kontakter mellan olika aktörer. Det viktigaste samarbetet är givetvis med Vård & Bildning (affärsområdena *Boende Vuxna* och *Arbete & Sysselsättning*). Där har vi haft en nära kontakt, främst genom att vi varit med på mötena med deras arbetsgrupp inom sex & samlevnad, för att löpande rapportera hur det går med projektet, bolla idéer och få och ge stöd. Samarbetet med arbetsgruppen och dess samordnare fungerar mycket bra och präglas av ömsesidigt förtroende och god kommunikation.

Några av de övriga verksamheter vi samarbetat med under perioden är:

- Kultur i vården (Uppsala Kommun)
- Fyris Radio & TV (är en del av vår samverkanspart)
- NEXUS (Uppsala Kommun)
- Smittskyddsenheten inom Uppsala läns landsting
- LAFA (Stockholms läns landsting)

Vi har under inlett samarbeten med några olika verksamheter och projekt, som vi skulle vilja samarbeta med i ett eventuellt fortsättningsprojekt. Några exempel är TRIS (Tjejs rätt i samhället), FUB (Uppsala & Riks), Forum Skill (Sexprojektet), Hälsoäventyret, gymnasiesärskolan, m.fl.

METODUTVECKLING, FORTBILDNING OCH MATERIAL

Vi har köpt in material till både projektet och till våra kurser, bl a referenslitteratur kring utvecklingsstörning och sexualitet, lättlasta böcker om relationer, känslor och sexualitet, samt visningsexemplar av sexhjälpmedel. Materialet har varit till stor hjälp, både för vår egen förståelse av projektets teman och för kunder och personal som medverkar i projektet. Vi har sammanställt en katalog över användbart material inom området, både vad gäller metoder, facklitteratur och lättlästa böcker.

Vi har gått på fortbildningar om Ungdom och sexualitet, Sexualitet och Intellectuella Funktionsnedsättningar, Kreativa metoder för grupputveckling, om att våga prata om sexuella övergrepp, samt kring arbetsgivarfrågor.

INFORMATION OCH REKRYTERING

Under 2013 har mycket av rekryteringsarbetet skett av sig självt, eftersom projektet och dess workshops blivit lite av en "snackis" inom målgruppen. Ibland har det gått för bra, så att vi har fått tacka nej till några deltagare. Rekryteringen har skett i nära samarbete med våra samarbetspartners på Vård & bildning, både till workshops för brukare, personal och chefer, men även till deltagarkonferensen, som Vård & bildning vara formell arrangör för, men som planerades och processleddes inom projektet.

Under hösten har ett omfattande informationsarbete genomförts för att marknadsföra pjäsen SE OSS!. Vi producerat en affisch och utskick med brev till alla dagliga verksamheter och boenden inom Vård & bildning, samt politiker, tjänstemän och andra som genom sitt uppdrag ansvarar för personer med funktionsnedsättningar. Vi har tagit fram en ny, snygg och användarvänlig hemsida, för att det ska vara enkelt att hitta information om och boka biljetter till pjäsen. Dessutom har vi tagit fram pressmeddelanden och varit i kontakt med både riksmedia och lokal media.

Vi har också haft ett gott samarbete med Fyris Radio & TV, som dokumenterat delar av vårt arbete, och som tillsammans med oss tagit fram en programidé kring funktionshinder och sexualitet.

WORKSHOPS OCH KONFERENS FÖR BRUKARE

Inom projektet har vi genomfört workshopserien *Snacka om kroppen, känslorna och kärleken* under perioden oktober 2012 - mars 2013 för vuxna (från 18 år) med intellektuell funktionsnedsättning som har boende eller daglig verksamhet inom Vård & bildning. Under våren 2013 har vi genomfört 26 workshoptillfällen med brukare, fördelat på fem grupper.

Vi har genomfört en konferens för deltagare i Daglig verksamhet i Uppsala, Västerås och Gävle. På konferensen deltog 58 personer ur målgruppen och 15 personal. Programmet och frågeställningarna togs fram i nära samarbete med referensgruppen från Daglig verksamhet, och vi hade i förväg utbildat gruppordföranden från deltagargruppen och sekreterare från personalgruppen. Vi har fått mycket positiv feedback från konferensen. För många var det en mycket stark upplevelse att ha en form för att tillsammans diskutera komplicerade och djupa frågor som berörde. Viktiga framgångsfaktorer var dels förarbetet, så att gruppordförandena visste precis vad de skulle göra, samt att vi använde oss av teater som metod för att gestalta olika frågeställningar. Teatermetoden gör att man kan tydliggöra komplexa problem på ett sätt som även personer med intellektuella svårigheter kan ta till sig.

Under våra workshops arbetar vi med drama, värderingsövningar och samtal för att de som deltar ska lära sig mer, fundera över och prova på olika frågeställningar kring sexualitet, kropp, relationer och känslor. Vi berör teman som:

- Vad är sex, kärlek, längtan och lust?
- Vad känns rätt och okej, och vad känns fel? Var går mina gränser, och hur visar jag när jag vill eller inte?
- Hur vet jag var andras gränser går och när den andra vill?

En viktig aspekt av våra workshops var olika typer av social träning såsom hur man säger stopp eller respekterar andra människors gränser. Att kunna läsa av andras människors signaler förutsätter att du kan förstå vilken situation du befinner dig i och hur det kan kännas både för en själv och för andra. Därför har dramaövningar varit av sådan stor vikt, då vi har tränat i att både söka kontakt men också att markera när det inte känns bra. På så sätt får de en utökad empatisk förståelse för andra människor och lättare att kunna hantera olika situationer både i arbetet och i privatlivet.

Det har kommit fram många smärtsamma erfarenheter under workshoptillfällena. Vi har starka skäl att tro att minst en tredjedel av de brukare vi träffat har blivit utsatta för sexuella övergrepp, och att flera även utsatt andra för övergrepp. I så gott som alla grupper finns stora svårigheter med gränser, både egna och andras. Dessutom saknas så gott som i alla grupperna grundläggande kunskaper och verktyg för att kommunicera kring sexualitet, kärlek och gränser.

WORKSHOPS FÖR PERSONAL, CHEFER OCH ANDRA YRKESVERKSAMMA

Vi har under våren genomfört tre workshops riktad till personal inom Vård & bildning, med till stor del samma upplägg som på våra brukarworkshops. Vi arbetade bland annat med dramatiseringar, värderingsövningar, brainstorming och andra metoder för att reflektera kring och skapa förståelse för kundernas situation och perspektiv. 31 personer deltog.

På konferensen Nätverk 2013, som riktar sig till personal och chefer inom Daglig verksamhet från hela Sverige, medverkade vi med två workshops kring våra metoder och erfarenheter. En viktig del av workshopen var interaktiv teater, där en deltagare från målgruppen också medverkade som skådespelare. 34 personer deltog.

Vi höll en interaktiv föreläsning på en utbildningsdag för personal som jobbar med sexualinformation och smittskyddsfrågor (främst barnmorskor och skolsköterskor) i Uppsala län. Omkring 70 personer deltog på utbildningsdagen.

I september medverkade vi på en nätverkskonferens för habiliteringssjuksköterskor från hela Sverige. 60 personer deltog.

PJÄSEN SE OSS!

En stor del av året har ägnats åt att arbeta med pjäsen SE OSS! som kommer att ha premiär den 11 januari 2014.

Under våra workshops under hösten 2012 och våren 2013 samlade vi på historier, erfarenheter och tankar från våra deltagare. Vi identifierade svårigheter, hinder och möjligheter i den verklighet som våra deltagare befinner sig i. Vi skrev ner deltagares berättelser och såg vilka erfarenheter som delas av många, eller som är särskilt dramatiskt intressanta. Parallellt med detta valde vi ut en teatergrupp med deltagare från våra workshops. Gruppen valdes ut med tanke på vilka erfarenheter deltagarna hade, hur de skulle fungera på en scen, samt hur gruppen skulle fungera tillsammans. Vi ville ha en variation både vad gäller personlighet, erfarenheter och funktionsnedsättningar.

Den 3 juni träffades gruppen för första gången, för att bekanta sig med varandra, prata om tankarna kring pjäsen och göra dramaövningar. Gruppen träffades ytterligare en gång före sommaren, för att sedan göra en paus till repetitionsstarten i slutet av augusti.

Under sommaren arbetade Nanna Castillo fram en grund till manuset, tillsammans med ett par personer från teatergruppen. Under början av hösten färdigställde hon manuset, men texten fortsatte att utvecklas allteftersom repetitionerna fortgick. Innehållet i manuset har hela tiden legat i deltagarnas händer, även om det konstnärliga och praktiska arbetet har gjorts av Nanna.

26 augusti satte repetitionerna igång på allvar, och under andra veckan hölls också ett teaterläger på DHR:s kursgård Ekolsnäs. Under hösten genomfördes 38 repetitionsdagar med teatergruppen, och när året avslutas är gruppen nästan färdig att ställa sig på scenen. Det har varit ett intensivt och krävande arbete för deltagarna. Pjäsens teman är tuffa och väcker upp tunga minnen för många i gruppen. Samtidigt har vi förväntningar på dem som ingen tidigare krävt eller förväntat sig. De får plocka fram krafter och förmågor som de inte visste att de hade. Och de gör det otroligt bra.

EN GRUND FÖR FRAMTIDEN

Ett viktig del i projektet har varit dess hållbarhet och långsiktighet – projektets effekter ska inte ta slut för att projektet avslutas. Därför har vi arbetat med långsiktigheten på flera plan.

För att de metoder och kunskaper vi utvecklat inte ska förbli exklusiva för projektet har vi försökt sprida dem så mycket vi kunnat. Vi har genomfört workshops med personal och chefer, för att de ska ha verktygen att prata om sex och relationer, men också övergrepp. Dessutom har vi medverkat med workshops och föredrag på flera större konferenser och utbildningsdagar, där vi kunnat sprida våra erfarenheter till yrkesverksamma över hela Sverige.

Vi har också sammanställt en katalog över användbart material (litteratur, filmer m.m.) inom området. Denna katalog vill vi tillgängliggöra för personer som arbetar med målgruppen.

Utifrån resultaten på deltagarkonferensen, personal- och chefsworkshops har våra samarbetspartners på Vård & bildning i nära samarbete med projektet tagit fram en handlingsplan vid sexuella övergrepp inom Vård & bildnings verksamheter (än så länge boenden och dagliga verksamheter). All personal ska få utbildning i detta under våren 2014.

Vi har undersökt möjligheterna och lagt en grund för ett möjligt fortsättningsprojekt, så att de metoder som vi utvecklat under projektet kan spridas i större utsträckning. Detta arbete har varit i nära samarbete med vår målgrupp, och vi har haft god kontakt med möjliga samarbetspartners.

SLUTSATSER OCH ANALYS

Fördjupade slutsatser och analys kommer i vår slutliga projektrapport när projektet avslutas.

Vår erfarenhet från projektets mängder av enskilda samtal och 50 workshoptillfällen med 9 olika grupper med personer med intellektuella funktionsnedsättningar är att en mycket stor andel av deltagarna har blivit utsatta för sexuella övergrepp. I nästan alla grupper har det dykt upp erfarenheter av sexuellt utnyttjande och våld. Nästan alla deltagare har också varit mobbade, enligt våra erfarenheter.

Samtidigt ser vi hur de flesta som vi mött ur målgruppen saknar forum, kunskaper och verktyg för att skapa positiva relationer och få positiva sexuella erfarenheter, vilket vi ser som ett ännu större problem. Dels saknar många platser och former för att lära känna och umgås med en partner, helt enkelt för att omsorgssystemet inte är designat för att stödanvändarna ska få uppfylla dessa allmänmänskliga behov. Dels har de ofta inte lärt sig alla de koder, normer, verktyg och färdigheter som normalstörda lär sig i sin socialisering under tonåren.

Från: mangobangotango@gmail.com [mailto:mangobangotango@gmail.com]

Skickat: den 13 maj 2014 10:25

Till: Lagerkvist Monika

Ämne: Slutrapport - Rätten till min kropp, mina känslor & relationer

För Magnus Lindén	
UPPSALA KOMMUNSTYRELSE	
Ink. 2014-05-13	
Diarienumr. KSN-2012-0731	Aktbil. 13

Hej Monika!

Här kommer projektrapporten för projektet "Rätten till min kropp, mina känslor och relationer", som föreningen Kulturparken (/Kulturföreningen Parken) drivit i samverkan med Vård & bildning, Uppsala Kommun. Jättebra om du även tar med förordet när KS får rapporten. /Magnus

Ett förord till rapporten:

I projektrapporten skriver vi väldigt gott om Vård & bildnings arbete med upplysning i sex & samlevnad för personer med intellektuella funktionshinder, och berättar om hur deras arbetsgrupp kring sex & samlevnad, och deras informationsarbete om dessa frågor gentemot boenden har fått beröm av RFSU riks och andra organisationer. Tyvärr har vi nu fått vetskap om att båda dessa verksamheter har lagts ner, vilket vi tror slår hårt mot målgruppen.

Det gör oss ont att se att de frågor vi (och i förlängningen även kommunstyrelsen) försökt lyfta till en ny nivå, plötsligt nedprioriterats ordentligt i den organisation vi varit så stolta över att samarbeta med. Vi hoppas att det bara är ett tillfälligt beslut, och att Uppsala Kommun kommer att ta vara på den kompetens och de erfarenheter Vård & bildning genom åren byggt upp inom detta område, och återigen bli drivande i att se till att personer med LSS-beslut kan leva ett så fulländat liv som möjligt, även när det gäller de egna känslorna, relationerna och sexualiteten.

Dokumentationsfilmen med föreställningen kan man se här:
goo.gl/7NrGjn

På återseende!

Magnus Lindén & Nanna Castillo
Projektledare, "Rätten till min kropp, mina känslor & relationer"

--
Magnus Lindén

+46(0)762-62 56 98

magnus@kulturparken.net

Projektrapport

Kulturparken 2012 - 2014
Org. nr. 802465-6582

"Rätten till min kropp, mina känslor
och relationer"

Magnus Lindén och Nanna Castillo
info@kulturparken.net
Rackarbergsgatan 78
753 23 Uppsala
www.kulturparken.net

Innehållsförteckning

1. Bakgrund och sammanfattning	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Projektets syfte	3
1.4 Projektmål	4
1.5 Organisation	4
2. Projektets genomförande	5
2.1 Projektet i siffror	5
2.2 Genomförda, planerade aktiviteter	6
2.2.1 Fortbildning, metodutveckling och handledning	6
2.2.2 Nätverk & samarbeten	7
2.2.3 Workshops för Vård & bildnings kunder	7
2.2.4 Workshops för personal och chefer	8
2.2.5 Manusarbete	8
2.2.6 Repetitionsarbete	8
2.2.7 Föreställningen SE OSS!, med tillhörande publiksamtal... ..	10
2.2.8 Skapa förutsättningar för metodernas fortlevnad	11
2.3 Genomförda, ej planerade aktiviteter	11
2.3.1 Besök ute i verksamheter	11
2.3.2 Deltagarkonferens	11
2.3.3 Förarbete till en handlingsplan	12
2.3.4 Mentorskap och stöd till medverkande	12
2.4 Projektet i media	12
3. Pedagogiska och metodologiska utgångspunkter	13

3.1 Ägarskap, delaktighet & förankring	14
3.2 Gemensamt kunskapande - deltagarna är experter och vi är processledare	14
3.3 Erfarenhetsbaserat lärande under täcket?	15
3.4 Ett normkritiskt perspektiv	16
3.5 Etiska ställningstaganden och handlingsplaner	16
3.6 Tillgänglighet	17
3.6.1 Hur har vi arbetat med tillgänglighet?	17
3.6.2 Otillgänglighet - vilka grupper har inte haft så god tillgång till projektet?	18
4. Analys	18
4.1 Rätten till sexualitet, relationer och känslor	19
4.2 Rätten till den egna kroppen - sexuella övergrepp och våld i nära relationer	20
5. Utvärdering	21
5.1 Kontinuerlig utvärdering och förändring	21
5.2 Slutlig utvärdering	22
5.2.1 Metoder och resultat	22
5.2.2 Organisation och kommunikation	23
6. Ekonomisk redovisning	25
6.1 Redovisning 2012	25
6.2 Redovisning 2013	26
6.3 Redovisning 2014	27
Kostnader	27
7. Bilagor	29

1. Bakgrund och sammanfattning

1.1 Bakgrund

Rätten till min kropp, mina känslor och relationer är ett projekt som drivs av föreningen Kulturparken i samverkan med Vård & Bildning, en del av Uppsala Kommun. De delar av Vård & Bildning som medverkar i projektet är affärsområdena Arbete & Sysselsättning och Boende Vuxna. Projektet finansieras av kommunstyrelsen, genom medel för samverkanslösningar till arbete mot utanförskap. Projektets anställda är Magnus Lindén, projektledare och teaterpedagog samt Nanna Castillo, konstnärlig ledare, regissör och teaterpedagog. Projektet inleddes 1 september 2012 och avslutas 28 februari 2014.

Vård & Bildning (Uppsala Kommun) har under flera år genomfört ett viktigt arbete kring sex & samlevnad, på initiativ av Britt Löfgren som arbetade som samordnare i frågor kring jämställdhet och mångfald. Det var också Britt Löfgren som tog det ursprungliga initiativet till projektet. Tyvärr gick hon bort innan hon fick se dess resultat, men vi vill ändå tillägna denna rapport till Britt, som gjort mycket för att förbättra livskvaliteten för personer med intellektuella funktionsnedsättningar.

Inom Vård & Bildning finns en samarbetsgrupp kring sex och samlevnad för personer med funktionsnedsättningar. Denna grupp, **SoS-gruppen**, har varit Kulturparkens främsta samarbetspartner i projektet. Där ingår ett par enhetschefer inom Boende Vuxna och Arbete & Sysselsättning, ett par handledare från Kvalitets- & utvecklingsenheten, samt ytterligare några personer.

SoS-gruppen kontaktade Nanna Castillo och Magnus Lindén om projektiden. Eftersom de redan funderade i liknande banor var de och föreningen Kulturparken snabba med att nappa på idén. Kulturparken lämnade i samarbete med SoS-gruppen in en ansökan till kommunstyrelsen, och fick ett ja. Kort innan projektet avled Britt Löfgren, och Sara Hallström tog över rollen som kontaktperson från Vård & Bildnings sida.

Det är tydligt att Uppsala och Vård & Bildning legat i framkant när det gäller att arbeta kring sex & samlevnad för funktionshindrade, även om arbetet fortfarande är i sin linda. SoS-gruppens arbete är ovärderligt för många enskilda kunder. Vi är mycket stolta över att ha kunnat vara med i denna process, och hoppas att den kan fortsätta med samma styrka även efter projektets avslutande.

1.2 Projektets syfte

Projektet ska stärka integriteten hos personer med intellektuella funktionshinder genom att arbeta kring rätten till den egna kroppen, de egna känslorna och relationerna. Genom erfarenhetsbaserat lärande undersöker projektet tillsammans med deltagarna vad det innebär att ha rätt till den egna sexualiteten och rätt att sätta gränser. Dessutom arbetar projektet med personal för att de ska våga prata om kundernas sexualitet och bemöta deras frågor och erfarenheter, samt utvecklar verktyg och metoder.

1.3 Målgrupp

Projektets målgrupper är:

- vuxna (från 19 år) med intellektuella funktionshinder inom Boende vuxna och Arbete & Sysselsättning (daglig verksamhet). Detta är den huvudsakliga målgruppen.
- personal inom Boende vuxna och Arbete & Sysselsättning (daglig verksamhet). Denna målgrupp är främst med för att säkerställa att projektets effekter blir långsiktiga.

1.4 Projekt mål

I projektet skulle sammanfattningsvis följande genomföras:

- Anställa två dramapedagoger för projektarbetet
- Utveckla metoder och rutiner för kurser & workshops
- Workshops (32-46 tillfällen med sammanlagt ca 200 personer)
- Skapa en föreställning med 10 kunder och i viss mån personal.
- Spela ca 30 föreställningar för sammanlagt ca 1500 personer, med workshop/ seminarium i anslutning till föreställningarna, samt ett handledningsmaterial.
- Skapa förutsättningar för metodernas fortlevnad.

1.5 Organisation

Projektets ägare är Kulturföreningen Parken (Kulturparken), och med dess styrelse som ytterst ansvarig. Projektledare har varit Nanna Castillo och Magnus Lindén. Kulturparken har i projektet samverkat med Vård & Bildning och deras samarbetsgrupp kring sex & samlevnadsfrågor för personer som arbetar med personer med funktionsnedsättningar, SoS-gruppen.

SoS-gruppen är ett forum för diskussion, men har också arrangerat föreläsningar för medarbetare, har en temaväska om sex som en grupp boendeassistenter (SBB-gruppen) tar med ut till boenden och dagliga verksamheter. Gruppen har också drivit arbetet med att ta fram en handlingsplan för hur man ska agera när en kund blir utsatt för övergrepp. Denna grupp och dess viktiga arbete är också den främsta förutsättningen för att projektets metoder och erfarenheter ska leva kvar inom Vård & Bildning.

1.6 Sammanfattning - genomförande & resultat

I projektet har vi arbetat med erfarenhetsbaserat lärande, där deltagarna ses som experter på sina egna liv och känslor. Vi har använt oss av teater, forumspel, rollspel, drama-, samtals- och processövningar. Gruppen får i dessa metoder både dela erfarenheter och kunskaper, men genom drama kan de också utveckla nya erfarenheter och förmågor. Under projektets andra fas genomfördes 60 workshoptillfällen med Vård & Bildnings kunder, personal och chefer. Sammanlagt omkring 80 deltagare från daglig verksamhet och omkring 140

boendeassistenter, arbetshandledare och chefer har deltagit i dessa. Dessutom har det genomförts flera föreläsningar och presentationer om projektet på konferenser och utbildningsdagar, samt ett flertal besök på dagliga verksamheter, musikpubar och liknande. Under den tredje fasen skrevs manus och ett stort antal repetitioner genomförs med en ensemble bestående av 7 personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Pjäsen SE OSS! spelades 15 gånger på Gottsunda Dans & Teater, för drygt 100 personer.

Utöver de planerade aktiviteterna har projektet också i samarbete med referensgruppen inom daglig verksamhet arrangerat en konferens för deltagare i daglig verksamhet i Uppsala, Västerås och Gävle, samt tillsammans med vår samarbetspart inom Vård & Bildning samlat ihop material och lagt grunden till en handlingsplan för när kunder blir utsatta för övergrepp. Under projektet har vi utvecklat användbara metoder att arbeta vidare med och sprida till fler. Dessutom har vi arbetat upp ett intresse för våra frågor och ett brett kontaktnät. Vi betraktar detta projekt som ett pilotprojekt, med många metoder och erfarenheter värda att vidareutveckla, men givetvis också med misstag som vi har lärt oss från.

I utvärderingen framkommer det en stor nöjdhet kring projektet i sin helhet, och kring dess metoder, frågeställningar och resultat. Det verkar som att projektet har haft stor påverkan på dem som deltagit i det, såväl hos Vård & Bildnings kunder som personal. Den kritik som framkommit rör främst organisation och kommunikation, och berör i första hand Vård & Bildnings egen organisation och förankring.

2. Projektets genomförande

I backspegeln, när projektet nu avslutas, är det lätt att se att ambitionerna för projektet legat väldigt högt. Att genomföra den mängden workshops och föreställningar är kanske lite väl höga förväntningar i ett projekt som samtidigt utvecklar nya metoder och samlar kunskap inom ett relativt utforskat område. Trots det har projektets mål uppfyllts med några mindre modifieringar, och flera aktiviteter som inte ingått i den ursprungliga planen har dessutom genomförts.

En del aktiviteter har genomförts i studiecirkelform, eller i form av folkbildande kulturarrangemang. Dessa aktiviteter har genomförts i samarbete med Kulturens Bildningsverksamhet.

2.1 Projektet i siffror

Vi har genomfört:

- **60** *workshoptillfällen, fördelat på:*

- **8** längre workshopserier med personer med intellektuella funktionsnedsättningar. De flesta grupperna träffades sammanlagt **8** gånger. Totalt deltog **43** personer i dessa workshops.
- **1** deltagarkonferens, med **57** personer som har daglig verksamhet i Uppsala, Västerås eller Gävle, samt **15** mötesfunktionärer (gruppsekreterare) som är anställda

inom Vård & Bildning eller i Gävle och Västerås.

- 1 offentlig workshop på kulturveckan för personer med utvecklingsstörning. 12 personer deltog.
- 4 workshops för personal inom Vård & Bildning (Boende Vuxna och Arbete & Sysselsättning), med sammanlagt 76 deltagare.
- 1 workshop för enhetschefer inom Vård & Bildning, då ca 25 chefer deltog
- 4 workshops eller interaktiva föreläsningar på konferenser och större utbildningsdagar, med sammanlagt ca 165 deltagare/åhörare.
- (Några av deltagarna har räknats flera gånger, då de har deltagit i flera av grupperna.)
- 60 repetitionstillfällen (främst heldagar) inför pjäsen SE OSS! där 7 personer deltog i den slutliga ensemblen.
- 15 föreställningar med pjäsen SE OSS! med 1118 åskådare totalt, varav ca 350 deltog i eftersnacket efter föreställningarna. Besökarna kommer från följande grupper:
 - Ca 383 har daglig verksamhet eller stödboende (i Uppsala, Knivsta, Heby eller Östhammars kommun)
 - Ca 324 är tjänstemän, personal eller politiker som möter personer med intellektuella funktionsnedsättningar i sitt arbete.
 - Ca 144 går på särskola
 - Ca 76 studerar till behandlingsassistenter eller går på liknande gymnasiala utbildningar
 - Ca 191 har inte angivit något av ovanstående

2.2 Genomförda, planerade aktiviteter

2.2.1 Fortbildning, metodutveckling och handledning

Under projektets första månader, men även fortlöpande under projektet, har en hel del tid lagts ned på fortbildning, metodutveckling och fortlöpande utvärdering. Under senare delen av projektet har projektmedarbetarna även fått handledning av en person Vård & Omsorgs handledarteam.

Vi har inom projektets ram deltagit på utbildningsdagar, konferenser, seminarier och föreläsningar med följande teman:

- sexualitet och intellektuella funktionsnedsättningar
- Fakta & perspektiv på ungdom & sexualitet
 - att samtala med våldsutsatta personer med funktionsnedsättningar
- Våld i nära relationer
- Kreativa metoder i handledning & grupputveckling
- Processledning
- Att genomföra dansföreställningar med personer med funktionsnedsättning

Vi har beställt, gått igenom och katalogiserat en stor del av den litteratur, filmer och metodmaterial som finns inom fältet sexualitet och funktionsnedsättning. Se bifogad katalog. Dessutom har vi inventerat andra projekt och verksamheter som

arbetar med liknande frågor i Sverige. Denna sammanställning finns också bifogad till projektrapporten.

Fortbildning, metodutveckling, utvärdering och handledning är en oerhört viktig del. Om man betraktar projektet som ett pilot- och metodutvecklingsprojekt hade detta kunnat få ta ännu större plats, för att istället minska ner resultatmålen något. Ännu mer fortbildning inom såväl sexualitet som lagar, rättigheter och stödformer för personer med funktionsnedsättningar hade varit användbart. Dessutom bör handledning vara en del av ett motsvarande projekt redan från början.

2.2.2 Nätverk & samarbeten

Att knyta kontakter, skapa samarbeten och bygga upp ett nätverk har varit en självklar del av projektet. Under hela projektiden har vi haft ett nära samarbete med Vård & Bildnings arbetsgrupp kring sex och samlevnad och personer med funktionsnedsättningar (*SoS-gruppen*). Genom denna grupp har vi haft kontakt med *dagliga verksamheter och boenden, samt chefer och samordnare för dessa verksamheter*. Vi har också haft kontakt med en grupp boendeassistenter som arbetar med frågor kring sexualitet, behov och bemötande (*SBB-gruppen*) och *habiliteringens arbetsgrupp kring sex- och samlevnadsfrågor*. Andra verksamheter som vi samarbetat med är *landstinget STI-samordnare, Kultur i Vården, Fyris Radio & TV, Ord&Bild, FUB Uppsala, TRIS, Uppsalahem, Gottsunda Dans & Teater, Lafa (Stockholms läns landsting)*, m.fl. All studieverksamhet i

projektet har genomförts i samarbete med Kulturens Bildningsverksamhet.

2.2.3 Workshops för Vård & bildnings kunder

Vi har under projektet genomfört 50 workshopstillfällen med personer som har daglig verksamhet eller stödboende inom Vård & Bildning. Av dessa var 48 tillfällen del i workshopserien "Snacka om kroppen, känslorna & kärleken".

I den serien träffade vi 7 olika grupper, med 3-7 personer i varje grupp. Grupperna träffades fyra-åtta tillfällen och varje tillfälle var två timmar långt. Enligt projektmålen skulle vi ha 10-15 personer i varje grupp, och träffas minst 3 gånger per grupp.

Efter att ha arbetat med en pilotgrupp insåg vi snabbt att grupperna behövde vara mindre (ca 4 personer) och att varje grupp behövde träffas fler (6-8) gånger för att det skulle vara meningsfullt. Därför blev det totala antalet deltagare i denna del betydligt lägre (sammanlagt 35 stycken) än planerat, till förmån för kvaliteten på kunskaperna och erfarenheterna. Rekryteringen av deltagare skedde i samarbete med Vård & Bildning, främst genom Arbete & Sysselsättning (eftersom workshopstillfällena var på dagtid).

Vi genomförde också en offentlig workshop på Kulturveckan för och med personer med utvecklingsstörning, samt en konferensdag i workshop-form för personer som har daglig verksamhet.

Några av de metoder vi använde under våra workshops var rollspel, forumspel och andra interaktiva teaterformer, drama- och värderingsövningar, brainstorming, filmvisningar, studiebesök och väldigt mycket samtal utifrån de önskemål, behov och förutsättningar som fanns i respektive grupp. Ett fördjupat resonemang om vår metodik finner du under avsnittet "Pedagogiska och metodologiska utgångspunkter".

2.2.4 Workshops för personal och chefer

Under projektet genomförde vi fyra workshops med personal, för att ge verktyg till att prata med kunderna kring sexualitet, känslor, relationer och övergrepp. Ett av workshopstillfällena var på en större workshopdag arrangerad av Sex- & samlevnadsgruppen med omkring 40 deltagare. De övriga tillfällena var med omkring 10 deltagare. Vi genomförde också en kortare workshop för chefer under en temadag kring sex och samlevnad, då omkring 25 personer medverkade.

Projektet har också medverkat vid ett par externa utbildningsdagar. I september 2013 höll vi en föreläsning på Uppsala läns landstings utbildningsdag i STI, där ca 70 barnmorskor, skolsköterskor och andra deltog. Vi höll en presentation av projektet på en nationell nätverkskonferens för habiliteringssjuksköterskor. Dessutom har vi samarbetat med Sex- & samlevnadsgruppen kring att arrangera större föreläsningar med Olle Waller och Olof Risberg, med sammanlagt ca 160 besökare (främst personal inom Vård & Bildning).

2.2.5 Manusarbete

Första delen av manusarbetet påbörjades under juni. Då skrevs det första utkastet utifrån valda ämnen såsom förhållandet till föräldrar och personal, relationen till sin egen sexualitet och andras, vänskap och kärlek, möjligheter och hinder. Alla deltagare fick rollerna anpassade till sig, Nanna Castillo utgick ifrån deltagarnas personlighet och vilka önskemål de hade haft, såsom om de ville ha en stor roll eller flera.

Under juli och augusti träffades manusgruppen, bestående av brukarna Maria Sedvallsson och Thomas Kjellberg, 5 gånger (varje tillfälle tog ca 3 timmar) för att tillsammans gå igenom det som Nanna Castillo hade skrivit. När första versionen var klar presenterades den för resten av ensemblen för en reading. Detta skedde under lägerträffen där nästan alla deltagare i teaterprojektet träffades på Ekolnsnäs. Därefter började den långa vägen att börja bekanta sig med att studera manuset, analysera och därefter ändra eller förbättra scendelarna.

2.2.6 Repetitionsarbete

“Jag vet inte hur många sura miner vi har gett dig, men du har alltid sagt: ‘Jo, det går visst. Hur löser vi det här?’” /Deltagare i teatergruppen om regissören Nanna Castillo

Vi började träffas för att repetera en gång i veckan under september. Därefter träffades vi två gånger i veckan förutom för dem två som hade mindre roller, under oktober och november. I december ökade vi antalet träffar till 3-4 gånger per vecka beroende på att vi kunde få repetera på Gottsunda Dans & Teater. Det som kunde ha blivit ett problem var att vi inte kunde ses på samma lokal under hela repetitionstiden utan blev tvungna repetera på 4 olika ställen tvärs över stam. Ändå kunde ensemblen utan större problem anpassa sig till situationen, mestadels beroende på att de redan i augusti fått schemat med tiderna och lokalerna samt att deras personal på DV kunde hjälpa dem att komma ihåg. Vi bidrog också till att påminna dem varje gång vi sågs. Genom dessa ständiga byten av lokal kunde vi också se hur illa anpassade många lokaler är för funktionsnedsättningar. Det blev en ögonöppnare både för oss och för lokalägarna.

“Vi funktionshindrade behöver ofta rutiner, och det blir jobbigt om man ändrar tid och plats för mycket. Det är bra om man kan ha en mer bestämd struktur från början, och inte ändra för mycket.” /Deltagare i teatergruppen

Alla deltagare var extremt engagerade och vi hade mycket liten frånvaro under repetitionstiden. Trots att vi började kl 9 och slutade kl 15 var det knappt någon som ville gå hem tidigare.

Alla repetitionerna började och slutade på samma sätt, med incheckning och utcheckning, vilket innebar att vi ägnade ca 45 minuter på morgonen och på eftermiddagen till att låta alla berätta hur de mådde när de kom till arbetet och hur de hade upplevt dagen när de skulle hem. Detta bidrog till att alla fick tillfälle att berätta hur de påverkades av arbetet och vilka insikter de hade uppnått. Alla i gruppen blev bättre och bättre på att både ge sig själva och andra plats att få uttrycka sig, något som bl. a reportern från Insikt kunde bekräfta (se bilaga).

2.2.7 Föreställningen SE OSS! med tillhörande publiksamtal

“När jag sitter i kulisserna glömmar jag mitt handikapp. När jag sitter där bakom säger jag ‘Hej då cp!’” /Deltagare i teatergruppen

Föreställningen SE OSS! spelades under perioden 11/1 - 5/2 2014, på Gottsunda Dans & Teater. Sammanlagt 1118 personer såg föreställningen, varav ca en tredjedel har daglig verksamhet eller stödboende, en tredjedel är personal eller tjänstemän som möter personer med intellektuella funktionsnedsättningar i sitt arbete. Övriga åskådare går på särskola (144 st.), studerar till behandlingsassistenter eller liknande (76 st.), eller har inte angivit något av ovanstående (191 st.).

Föreställningen tog upp frågor kring vad sex är, ifall man får ha sex som funktionshindrad, om man måste ha sex, vem som sätter upp hinder och vad som är normalt. Dessutom problematiserades personalens och föräldrars förhållningssätt. Målgruppens utsatthet och deras rättigheter var också viktiga frågor.

I anslutning till föreställningarna hölls ett publiksamtal, då vi gav möjlighet för publiken att ställa frågor kring pjäsen. Vi ställde också frågor till publiken utifrån pjäsen, genom att be dem om tips till karaktärerna i pjäsen.

Genom att själva få reflektera och vara experter förankras de kunskaper och upplevelser åskådarna fått från att se på pjäsen.

Kunskapsbildning är en aktiv process, en sammansmältning av tidigare kunskaper, egna erfarenheter och nya fakta. Och i den processen är den aktiva reflektionen central.

Föreställningen har också filmats av Fyris Radio & TV, för egen dokumentation. Till projektrapporten bifogas denna filmade version.

I projektmålen var planen att ha en workshop i anslutning till varje föreställning, men det var inte praktiskt genomförbart. Ursprungsplanen var också att genomföra 30 föreställningar, vilket också hade varit omöjligt med tanke på ensemblens förutsättningar. Redan de 15 föreställningar som genomfördes var i överkant. I ett eventuellt fortsättningsprojekt bör man istället satsa på att genomföra färre föreställningar och ha mer publik på varje föreställning.

2.2.8 Skapa förutsättningar för metodernas fortlevnad

Under hela projektiden har vi haft ett fokus på att de metoder och kunskaper som utvecklas ska leva vidare, på olika sätt. Här följer några exempel på detta:

- Vi har gjort en katalog med filmer, böcker, metodmaterial och annat användbart material inom området sex & samlevnad och funktionsnedsättning. Denna katalog har delats med bland annat habiliteringen och med våra samarbetspartners på Vård & bildning.
- Under våra workshops med personal och chefer har vi gett verktyg och metoder för att de ska kunna arbeta vidare med projektets metoder i deras dagliga praktik.
- Vi har samarbetat med SoS-gruppen på Vård & bildning kring att ta fram en handlingsplan för när personal får vetskap om att kunder utsatts för övergrepp. Denna kommer förhoppningsvis att antas och implementeras under 2014.
- Vi har föreläst eller haft workshops för andra yrkesverksamma, för att sprida våra erfarenheter och metoder.
- Vi har fått in flera förfrågningar om att föreläsa, och kommer att fortsätta med det även efter projektets avslutande.
- Det finns intresse från flera orter i landet för att köpa in föreställningen SE OSS! och kommer att göra vad vi kan för att möjliggöra detta.

- Vi har fått in mängder av förslag och önskemål om vad som behöver göras framöver. Detta kan vara en god grund till den ansökan om ett fortsättningsprojekt som Kulturparken planerar att lämna in till Allmänna Arvsfonden under våren 2014.

2.3 Genomförda, ej planerade aktiviteter

2.3.1 Besök ute i verksamheter

Något som inte var planerat, men som visade sig vara nödvändigt för att få deltagare till våra workshops, var att åka runt till olika dagliga verksamheter och finnas på plats på musikpubar och liknande aktiviteter för personer i målgruppen, för att informera om projektet och om våra workshops.

2.3.2 Deltagarkonferens

På uppdrag av och i samarbete med referensgruppen inom daglig verksamhet genomförde vi den 15 maj 2013 en deltagarkonferens för närmare 60 personer som har daglig verksamhet i Uppsala, Västerås eller Gävle. Temat på konferensen var "Vad är ett bra jobb", men halva konferensen handlade om projektets frågor. Upplägget var så att vi i samarbete med en skådespelare från målgruppen i varje pass gestaltade ett dilemma i form av en scen. Därefter hölls protokollförda diskussioner i arbetsgrupper, följt av samtal i helgrupp. I varje grupp fanns en ordförande som själv hade daglig verksamhet, samt en sekreterare som var

personal. Ordföranden och sekreteraren hade tydliga underlag med pictobilder, och hade inför konferensen fått en gemensam funktionärsutbildning av oss.

Det var fantastiskt att kunna föra djupa och analyserande samtal med 60 personer som i de flesta fallen har intellektuella funktionsnedsättningar. Samarbetet med referensgruppen gick utmärkt, och responsen från konferensen har varit oerhört positiv.

2.3.3 Förarbete till en handlingsplan

Under projektiden har sex- & samlevnadsgruppen arbetat med att ta fram en handlingsplan för hur man ska agera när man får vetskap om att en kund blivit utsatt för övergrepp. För att handlingsplanen ska vara förankrad bland kunder, personal och chefer har vi under våra workshops med chefer och personal samt på deltagarkonferensen arbetat med scener och frågeställningar kring hur de tycker att personal och chefer ska agera i dessa fall. Svaren från kunderna, personalen och cheferna har sammanställts och använts som underlag i arbetet med att ta fram handlingsplanen.

2.3.4 Mentorskap och stöd till medverkande

Något vi inte planerat, men som det dykt upp ett tydligt behov av, var de enskilda samtalen med olika deltagare. I praktiken har vi fungerat som mentorer för flera av våra deltagare. Detta har varit en viktig funktion, men som gjort att vi lagt ner mer arbetstid på projektet än vi har haft tid för.

2.4 Projektet i media

"Jag brukar tycka att det är svårt att intervjua så många personer på samma gång, men det kändes inte så när jag var och hälsade på er. (...) alla i ensemblen (är) verkligen är bra på att lyssna på varandra och ge varandra tid att formulera sig färdigt innan man bryter in med vad man själv tänker. Det är ganska ovanligt i en gruppintervju."
/Journalist

Projektet, och främst pjäsen SE OSS!, har fått stor och väldigt positiv medial uppmärksamhet, både i Uppsala och i riksmidia. I Uppsala har det varit fina inslag i Uppsala Nya Tidning, UppsalaTidningen, TV4 Uppsala och P4 Uppland. På riksplānet har det bland annat varit ett inslag i P1:s Kulturnytt, på bästa sändningstid (07.45). Det har också varit större artiklar och omslagsbild i både tidningen ETC och Insikt, en av Sveriges största tidskrifter kring sexualupplysning. Artiklarna finns med som bilaga till rapporten.

I kontakten med media har fokuset varit på projektets deltagare och deras perspektiv. Gruppen fått tillfälle att analysera och reflektera mycket kring pjäsens och projektets frågor, och deras tankar och upplevelser har kommit fram mycket i reportagen.

P4 Uppland, 10 januari 2014: "Premiär för Se oss i Gottsunda"

Uppsala Nya Tidning, 11 januari 2014: "Om rätten till en sexualitet"

Uppsalatidningen, 9 januari 2014: "Tabubelagd sex i ny teaterpjäs" (s.32-33)

Kulturnytt i P1, 8 januari 2014: "Jag har drömt om det, men det kräver för mycket"

Tidningen ETC, 10 januari 2014: "Vem är normal?"

Uppsalatidningen, 15 januari 2014: "Hetast just nu"

Tidningen Insikt, Nr.1 2014, "SE OSS! bryter tystnaden om sex"

Fyris Radio & TV: SebVoice-intervjun med Magnus Lindén

Snabelposten, Nr.6 2013: "Se oss - en föreställning om sex, vänskap och livet på ett boende"

Uppsala Nya Tidning, 16 februari 2014: Söndagsintervjun med Nanna Castillo

3. Pedagogiska och metodologiska utgångspunkter

3.1 Ägarskap, delaktighet & förankring

“Jag vaknar varje morgon och tänker “Yes, nu ska jag till teatern!” /Deltagare i teatergruppen

En utgångspunkt i arbetet med projektet har varit att det vi gör ska utgå från de behov och önskemål som finns i målgruppen. Därför har vi hela tiden använt oss av metoder för att deltagarnas tankar och åsikter ska komma fram, både för att kunna förändra upplägg och förhållningssätt i ögonblicket, men också för att hela tiden vidareutveckla våra metoder.

För att deltagarna ska känna att vi står på deras sida har det varit väldigt värdefullt att vi kommit utifrån, och inte är anställda av Uppsala kommun, eller ens jobbar på uppdrag av Uppsala kommun. På så sätt har de fått ett förtroende för oss som de kanske inte kunnat få ifall de känt att vår lojalitet ligger hos Vård & Bildning eller Uppsala kommun.

Planeringarna för alla våra workshops och processer har varit flexibla, för att snabbt kunna förändras när vi sett behov av det. Och det är mycket få tillfällen som har förlöpt helt enligt planeringen. Vi har också avslutat våra workshops med att gå igenom vad vi har gjort, och vad deltagarna vill ha mer eller mindre av. Vi har haft nära kontakt med en referensgrupp inom daglig verksamhet, för att även i den mer organisatoriska planeringen få med målgruppens åsikter och önskemål. Denna grupp har också varit drivande i planeringen av

deltagarkonferensen.

Pjäsen SE OSS! är helt baserad på våra workshop-deltagares erfarenheter och berättelser, och teatergruppen har varit mycket engagerad och delaktig i arbetet med pjäsens slutliga form. De har känt ett stort ägarskap kring pjäsen, dess frågeställningar men också ring det praktiska kring pjäsen, marknadsföring, intervjuer m.m.

3.2 Gemensamt kunskapande - deltagarna är experter och vi är processledare

*“Vem fan har gett dig rätten att tro på mig?”
/Deltagare i teatergruppen till regissören Nanna Castillo*

Varje människa är expert på sitt eget liv. Även om våra deltagare har mängder av människor som styr och ställer i deras liv så är det de själva som känner sina känslor och tänker sina tankar. De har rätt till sin egen upplevelse och är experter på sin kropp, sina känslor och relationer, just det vårt projekt handlar om. Därför vill vi närma oss våra deltagare som ödmjuka och lyhörda processledare snarare än som ännu en expert som tror sig veta bäst. Hur många böcker vi än läst om sexualitet och funktionsnedsättningar så har vi ändå ingen aning om vad som rör sig i huvudet och hjärtat på varje individ. Alla är olika, och alla vet bäst. Genom att alla deltagare med egna ord och perspektiv får benämna och definiera sin värld, sina problem och möjligheter så blir kunskaperna grundade i dem själva. De får

makten över sina kunskaper och sin världsbild, och kan börja kämpa för att förändra det som de själva tycker är fel.

Vi utgår från att kunskaper inte är fakta som enkelt kan sättas in på ett konto i hjärnan. Istället ser vi kunskapsbildningen som en aktiv process, där tidigare kunskaper smälter samman med erfarenheter och nya fakta. När man arbetar med personer med inlärningssvårigheter är det extra viktigt att vara medveten om och vårda den processen. Därför väljer vi att arbeta i grupper där vi utgår från de kunskaper som redan finns i gruppen, och tar del av varandras kunskaper och erfarenheter samtidigt som vi som pedagoger eller processledare provocerar fram nya kunskaper, upptäckter och erfarenheter.

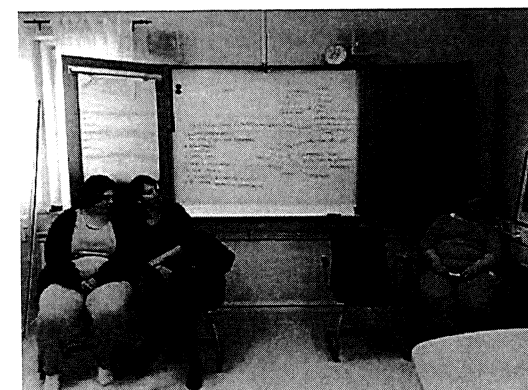
Lärandet i gruppen måste ske på den nivå där deltagarna befinner sig, i Vygotskijs "närmaste utvecklingszon". Det går inte att prata om g-punkten när gruppdeltagarna aldrig ens har tagit en spegel för att titta på hur det egna könsorganet ser ut utifrån. Och det går inte att prata om att säga nej ifall deltagarna inte är medvetna om hur dåligt-känslan känns i kroppen. Referensramarna och bakgrundskunskaperna för olika deltagare skiljer sig åt enormt, och därför behöver sättet att arbeta, teman och nivå skilja sig åt en hel del mellan grupperna och deltagarna.

3.4 Erfarenhetsbaserat lärande under täcket?

Vi tror att alla människor lär sig bäst av konkreta erfarenheter, där både hjärnan, kroppen och känslorna är med. Om man har inlärningssvårigheter och har svårt att förstå abstrakta begrepp

och sammanhang blir det erfarenhetsbaserade lärandet ännu viktigare. Och hur ger man nya erfarenheter om sex, kärlek och relationer när man inte kan följa med in under täcket och visa? Vår metod är interaktiv teater och dramapedagogik, kombinerat med samtal och processövningar.

"Även om dessa metoder inte är revolutionära i sig är de en repetition inför en revolution. Situationen är fiktiv, men erfarenheten är konkret".

Augusto Boals ord är tydliga, och revolutionen som vi hoppas kunna provocera fram är en inre revolution. Vi hoppas kunna öka den enskilda individens tillit till sin egen förmåga att stå upp för sina rättigheter och att ta makten över sitt liv, sin kropp, sina känslor och relationer. Augusto Boal är skaparen av forumteater och många andra interaktiva teaterformer inom familjen "De förtryckta teater", en viktig inspirationskälla för oss. Även Katrin Byréus, som anpassat och vidareutvecklat Boals metoder till en svensk kontext, har stor betydelse.

3.4 Ett normkritiskt perspektiv

För att arbetet med projektet ska vara meningsfullt så är ett normkritiskt perspektiv en absolut nödvändighet. Sexualitet och identitet är inget statiskt, utan vad det innebär skiljer sig mycket mellan olika personer, olika grupper, kulturer och samhällsskikt.

Om man ska kunna arbeta normkritiskt krävs en medvetenhet om de normer som är styrande i sammanhanget man befinner sig i. *Heteronormen* och *tvåsamhetsnormen* är givetvis väldigt dominerande. Den stora förväntningen är att kärlek och sex är något som sker mellan *en* man och *en* kvinna, och även om personal på boenden och dagliga verksamheter inte har en tydligt negativ inställning till homo- eller bisexualitet, så saknas ofta reflektionen kring att personer med intellektuella funktionshinder kan avvika från heteronormen. *Cisnormen*, som innebär att man förväntar sig att en persons juridiska och biologiska kön ska hänga ihop med personens könsidentitet och könsuttryck, har också starkt inflytande. *Penetrationsnormen* påverkar också mycket, även om det är få i målgruppen som har penetrationssex, och många inte har ett aktivt sexliv över huvud taget.

Funktionalitetsnormen är kanske den norm som specifikt påverkar vår målgrupp mest, och som för många är svårast att förhålla sig till. Många skäms för sin funktionsnedsättning, och upplever ett annorlundaskap. Många som vi har mött talar om personer som inte har tydliga funktionsnedsättningar som "normala". På så sätt upplever de flesta vi mött att de redan avviker från normen, även om de inte reflekterat närmare kring det.

Under hela projektet har vi aktivt pekat på och hjälpt till att ifrågasätta olika normer. För många deltagare har det varit en befrielse att inse att det finns fler som identifierar sig annorlunda än ens biologiska kön, blir kär i personer av det egna könet eller inte vill ha sex alls.

(Löfgren-Mårtensson 2005. "Får jag lov?" *Om sexualitet och kärlek i den nya generationen unga med utvecklingsstörning*; RFSL Stockholm & RFSL Ungdom 2010, 2011. *Under huden. Sexualundervisning & normkritisk pedagogik*; Ungdomsstyrelsen 2012. Fokus 12)

3.5 Etiska ställningstaganden och handlingsplaner

Att dagligen samtala om sexualitet och övergrepp med personer som har liten eller ingen erfarenhet av att prata om dessa frågor innebär ett stort ansvar. Att dessutom fortbilda personer som i sin tur ska prata om frågorna innebär ett minst lika stort ansvar. Därför är det viktigt att veta hur man ska agera när en krissituation dyker upp.

Efter våra workshops har vi alltid erbjudit oss att stanna kvar och prata, ifall workshoppen väckt frågor som de inte vill eller bör ta upp med hela gruppen. Vi har hela tiden varit noga med att känsliga, privata frågor ska tas i enrum, och inte med hela gruppen. I nästan alla grupper har det funnits personer som berättat att de blivit utsatta för övergrepp. Det viktigaste i bemötandet av de personer som berättar om sina negativa erfarenheter är att finnas där och lyssna och visa att man tar det

de berättar på allvar. Dock är det viktigt att poängtera att syftet med våra workshops inte har varit terapeutiskt, och de personer som behövt samtalsstöd har fått hjälp att hitta det, genom Nexus, habiliteringen, primärvården eller psykiatrin. Ifall någon polisanmälan har varit aktuell så har projektet eller Vård & Bildning hjälpt till med det. Då vi fått reda på att deltagare har blivit utsatta eller utsatt andra har detta diskuterats med våra kontaktpersoner i SoS-gruppen, där det funnits god kompetens kring dessa frågor. I särskilt svåra fall har vi också frågat Nexus om råd, utan att prata om den enskilda individen. Under senare delen av projektet har vi också haft handledning från en av Vård & Bildnings handledare.

Varken Kulturparken eller Vård & Bildning har haft en konkret, skriftlig handlingsplan för hur man ska agera då man får vetskap om att någon utsatts för våld eller sexuella övergrepp. Dock har det funnits en hel del samlad kunskap bland såväl projektmedarbetarna som hos vår samverkanspart hos Vård & Bildning, Sex- & samlevnads-gruppen (SoS-gruppen). Ändå har det varit så att vi tillsammans fått komma fram till hur vi ska agera från fall till fall. För att undvika detta hade det varit bra att redan från början ha en skriftlig handlingsplan.

Under projektiden har SoS-gruppen i samarbete med projektet samlat ihop material och lagt en grund för en handlingsplan att användas inom Vård & Omsorg. Denna kommer förhoppningsvis att träda i kraft och implementeras under 2014. I research- och förankringsarbetet inför handlingsplanen har vi byggt upp kunskaperna kring hur såväl V&B:s kunder som personal och chefer tycker att man ska agera, vilka aktörer som kan finnas som stöd, samt hur lagar och regler inom området ser ut.

3.6 Tillgänglighet

3.6.1 Hur har vi arbetat med tillgänglighet?

“Om någon i teatergruppen behöver assistent så ska det finnas från början. Nu blev det i sista sekunden, lite paniklösning.” /Deltagare i teatergruppen

Att göra en verksamhet tillgänglig kräver att man har den funktionsnedsattes glasögon, eller snarare synnedsättning, så att man ser att glasögonen behövs. I hela arbetet med projektet har vi försökt se och känna deltagarnas perspektiv, och vi har arbetat väldigt nära målgruppen. Utvecklingen av metoderna har skett med stor lyhördhet kring de behov som funnits hos deltagarna. Dock har förändringarna i sig kunnat innebära ett tillgänglighetsproblem, eftersom många i målgruppen har ett stort behov av rutiner och struktur.

Informationen om workshops och föreställningar har gjorts på flera olika sätt för att göra det möjligt för så många som möjligt att ta del av informationen. Vi har haft ett utmärkt samarbete med den dagliga verksamheten Ord & Bild, som formulerat om våra texter för att bli lättlästa, och sett till att informationen också går att ta till sig genom picto-bilder.

Våra workshops har genomförts i tillgängliga lokaler, i små grupper anpassade efter deltagarnas funktionsnivå och personlighet. Repetitionerna har till största delen genomförts i tillgängliga lokaler, men i en replokal var handikapphissen trasig, vilket medförde en hel del svårigheter.

När vi arbetade med att arrangera deltagarkonferensen gjordes planeringen på uppdrag av och i nära samarbete med referensgruppen inom daglig verksamhet, så att formerna blev väl avpassade både för mötesfunktionärer och deltagare, som alla hade olika funktionsnedsättningar.

I arbetet med pjäsen har teatergruppen varit de bästa tänkbara tillgänglighetskonsulterna, som kämpat för att ingen ska behöva bli exkluderad, oavsett funktionsnedsättning. Texten förenklades, ljussättningen var noga anpassad för epileptiker, affischen och programbladet är anpassade för personer som har dålig syn eller inte kan läsa, och vi har hjälp till med att förmedla dövtolk till föreställningarna. För personer som på grund av sitt funktionshinder inte kunnat komma till de fysiska föreställningarna har vi gjort en inspelning som ska finnas till hands för boenden och dagliga verksamheter.

3.6.2 Otillgänglighet - vilka grupper har *inte* haft så god tillgång till projektet?

Självklart finns det alltid grupper som blir uteslutna på grund av de metoder eller kommunikationssätt man använder sig av. I projektet ser vi framför allt två grupper som vi inte har kunnat nå.

Personer från kulturer och grupper med starka normer kring begreppet heder är en grupp som medverkat i mycket liten utsträckning i projektet. Det är också en grupp som är särskilt utsatt i sammanhanget, eftersom både sexualitet (främst kvinnors) och funktionsnedsättningar (speciellt intellektuella) är

tabu för många. De mest utsatta i denna grupp har inte kontakt med stödboenden, dagliga verksamheter och habilitering. Många blir bortgifta när de slutat skolan. Att arbeta öppet med rätten till den egna sexualiteten skulle kunna vara direkt farligt för dem. För att nå ut till denna grupp krävs dels att man samarbetar med särskolan, och dels att metoderna förändras och anpassas. *TRIS (Tjejejs Rätt I Samhället)* arbetar aktivt undersökande och metodutvecklande med denna målgrupp, både i Uppsala och på riksplanet.

Personer med grava funktionsnedsättningar har inte heller haft tillgång till projektet i någon större utsträckning. De metoder vi använt oss av under våra workshops har främst varit riktade till och meningsfulla för personer med måttliga eller lättare intellektuella funktionsnedsättningar. De övningar vi arbetat med utgår ofta från att deltagarna kan kommunicera, förstå ord och tolka handlingar i någorlunda utsträckning. Denna målgrupp har dock i viss mån kunnat förstå och ta till sig det som händer i pjäsen "SE OSS!", samt fått del av kompetenshöjningen bland personal.

4. Analys

4.1 Rätten till sexualitet, relationer och känslor

Enligt FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har, var och en, rätt till ett privatliv (Artikel 22).

I det svenska majoritetssamhället är varken intellektuella funktionsnedsättningar eller sex något stort tabu. Däremot är funktionshindrades sexualitet svårt att prata om för många. Personer med synliga funktionshinder blir sällan sedda som sexuella varelser, varför deras sexualitet osynliggörs av majoritetssamhället. Unga kvinnor med osynliga funktionshinder kan råka ut för det motsatta - att de bara ses som en sexuell kropp, vilket kan få stora konsekvenser för deras liv.

Enligt Ungdomsstyrelsens rapport Fokus 12 är unga med funktionsnedsättningar missnöjda med livet i mycket högre utsträckning än andra (21 % jämfört med 4 %). Tre gånger så många i denna grupp är missnöjda med sina familjerelationer jämfört med personer utan funktionsnedsättning. Personer med intellektuella funktionsnedsättningar har ofta ett begränsat socialt nätverk, och många av relationerna är ensidiga beroenderelationer. Det finns få forum för att träffa någon, inga anpassade dejtingsajter, och om man väl hittar en partner så är ofta de praktiska möjligheterna till samliv få. Samtidigt har man givetvis samma behov av kärlek, närhet och bekräftelse som alla andra.

Att ha inlärningssvårigheter betyder inte att man har mindre känslor eller sexualitet. Men trots att funktionsnedsättningen är

intellektuell så ser vi att dessa personer blir funktionshindrade även i sin sexualitet och sina relationer, eftersom de inte ges samma verktyg som andra.

(Peuravaara. *Funktionshindrad i en funktionsduglig kropp. Löfgren-Mårtensson. Får jag lov?; Ungdomsstyrelsen 2012. Fokus 12.*)

Erfarenheterna från projektet visar att det är mycket viktigt att arbeta mer kring sexualitet, relationer och känslor för personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Det vi har gjort i projektet är i princip bara att vi skrapat på ytan och provat och delat med oss av några metoder. Detta har varit väldigt uppskattat, och under projektiden har intresset från målgruppen bara ökat.

Vi ser två grupper av yrkesverksamma som behöver utveckla sina kunskaper och metoder inom området. Personal som jobbar med intellektuellt funktionshindrade har som de flesta andra av oss stora tabun och kunskapsluckor kring sexualitet. Man kanske tycker att sexualitet hör till det privata som man inte talar högt om, men glömmer då att dessa personer ofta behöver stöd just i den privata sfären. Många har också fördomar och oreflekterade, insnävande och normativa bilder av sexualitet och sexuell identitet, och saknar erfarenhet och metoder för att prata om sex med stödanhändarna.

Den andra gruppen yrkesverksamma som vi insett har kunskapsluckor är barnmorskor, polis, stödjourer och liknande som informerar om sex, eller tar emot personer som råkat illa ut. Många i dessa grupper kunskaper om hur man bemöter personer med förståndshandikapp. Ett exempel är när vi i pilotprojektet

träffade 50 personer som arbetar med att informera om smittskydd och preventivmedel. Vi frågade hur många som kände till något lättläst eller lättförståeligt material om varför och hur man använder en kondom. Tre personer av 50 kände till något sådant material!

4.2 Rätten till den egna kroppen - sexuella övergrepp och våld i nära relationer

“Nu fick jag verkligen nått att tänka på när jag kommer hem. Man behöver faktiskt inte göra mer än kramas när man ligger i sängen” /kvinna efter pjäsen SE OSS!

Flera rapporter, undersökningar och forskare har under senaste åren konstaterat att unga kvinnor med funktionsnedsättningar är en på flera sätt dubbelt utsatt grupp när det gäller våld och sexuella övergrepp. Personer med intellektuella funktionsnedsättningar är särskilt utsatta, även om lika många rapporter talar om att det är en grupp som blir osynlig i statistiken, bland annat för att forskningsmetoderna inte är tillräckligt tillgängliga.

Enligt Ungdomsstyrelsens rapport Fokus 12 är det mycket vanligare med psykisk ohälsa bland unga personer med funktionsnedsättning än i andra grupper unga. Enligt rapporten är det mer än dubbelt så många som utsatts för mobbning och ungefär dubbelt så många som utsatts för misshandel.

Dock konstaterar ännu fler att det finns mycket lite forskning på

området, och att viktiga undersökningar som gjorts har uteslutit de som är mest utsatta. Personer med grav utvecklingsstörning har inga möjligheter att svara på en enkätundersökning om våld. Även en person med måttlig eller lindrig utvecklingsstörning kan vara beroende av stödpersoner för att svara på en enkät. Och det kan vara svårt att berätta om våldserfarenheter i dessa stödpersoners närvaro. I vissa fall kan det också vara stödpersonen som är förövaren.

- Personer med intellektuella funktionsnedsättningar är extra beroende av personer i deras omgivning, som kontaktpersoner, boendeassistenter, arbetshandledare, partners, grannar i gruppboenden, kollegor, godmän och personliga assistenter. De är viktiga stödpersoner, men kan också utnyttja sin maktposition och bli förövare. Det är också extra svårt att anmäla en person som man är så beroende av, och som kan kontrollera ens liv.
- Många från målgruppen är vana vid att andra bestämmer över dem, och då är det inte självklart att man förstår att man har rätt att bestämma över den egna sexualiteten och kroppen.
- Många är vana vid att inte bli trodda eller tagna på allvar. I diagnosen ingår ofta svårigheter med kommunikation, vilket innebär att det är extra svårt att sätta ord på och förmedla det man har varit med om.
- Övergrepp av eller mot personer med intellektuella funktionshinder bagatelliseras ofta, och klassas istället som “missförhållanden” eller “brister” i verksamheten. En orsak kan vara att kvinnorna ofta ses som icke-sexuella och könlösa. Gärningspersonens diagnos kan också bli en ursäkt, att hen

“inte visste bättre”. Händelser som på andra arbetsplatser skulle tas på allvar och betraktas som sexuella trakasserier blir normaliserade på många av målgruppens arbetsplatser och boenden.

- Det saknas ofta kompetens om utvecklingsstörning hos polis, stödjourer och andra som tar emot våldsutsatta personer. Juridiskt behandlas den våldsutsatte som en vuxen, men kommunikationsförmågan och intelligensen är ofta som ett barns.
- Få anmäler de övergrepp som skett. Kanske får de inte det stöd de behöver, eller kanske tror de att det tjänar något till att anmäla.

(Källor: Bräcke Diakoni. Hur våldsutsatta är unga kvinnor med funktionsnedsättning?; Bräcke Diakoni. Frågan är: vilka hade möjlighet att svara?; Ferm & Malmberg. Dolda brottsoffer; Socialstyrelsen. Sällan sedda; Nationellt råd för Kvinnofrid. När man slår mot det som gör ont; Risberg. Vem vill vara ihop med mig då? samt egna erfarenheter från workshops och seminarium.)

Vår erfarenhet från projektets mängder av enskilda samtal och 50 workshoptillfällen med 9 olika grupper med personer med intellektuella funktionsnedsättningar bekräftar det forskningen visat. En stor andel av deltagarna har blivit utsatta för sexuella övergrepp. I nästan alla grupper har det dykt upp erfarenheter av sexuellt utnyttjande och våld. En mycket hög andel av deltagarna har också personlig erfarenhet av mobbning.

5. Utvärdering

Under projektets gång har vi hela tiden haft öron och ögon öppna för att se vilka av våra metoder, förhållningssätt eller arbetssätt som fungerat bra eller mindre bra. Vi har tagit emot och i många fall redan på en gång genomfört förändringar och förbättringar. Den kontinuerliga utvärderingen har haft stor betydelse, eftersom mycket i projektet genomförts för första gången.

Sammanfattningsvis har det framkommit en stor nöjdhet kring projektet i sin helhet, och kring dess metoder, frågeställningar och resultat. Det verkar som att projektet har haft stor påverkan på dem som deltagit i det, såväl hos Vård & Bildnings kunder som personal. Den kritik som framkommit rör främst organisation och kommunikation, och berör i första hand Vård & Bildnings egen organisation och förankring. Några förbättringsmöjligheter från Kulturparkens sida är att ha mer dialog med personal på boenden och dagliga verksamheter kring workshops och repetitioner, att erbjuda workshops även efter föreställningsperioden. Det har också visat sig att det finns behov av en skriftlig handlingsplan för när man får vetskap om övergrepp. Detta gäller främst inom Vård & Bildning, men skulle också vara bra att ha inom projektet.

5.1 Kontinuerlig utvärdering och förändring

Under projektets gång har vi kontinuerligt själva utvärderat vårt arbete och frågat våra deltagare vad som fungerat bra, och vad de vill ha mer eller mindre av. Längs vägen har vi därför gjort många förändringar utifrån ursprungsplanen. Några av dessa förändringar var:

- Antalet workshops per grupp blev 6-8 (istället för 3-4), eftersom vi dels såg att grupperna behövde längre tid för att bli trygga med varandra, och dels för att behoven var så stora.
- Vi hade omkring 5 deltagare i varje workshopgrupp (istället för 10-15), för att grupperna skulle bli trygga.
- De specifika övningarna och metoderna inom varje workshop utvecklades och förbättrades kontinuerligt längs vägen.
- Rekryteringen av deltagare till workshops skulle från början vara Vård & Bildnings ansvar, men eftersom det krävdes att folk kände till projektet för att anmäla sig så besökte vi även dagliga verksamheter, musikpubar och referensgruppsmöten för att rekrytera deltagare. Även rekryteringen av publik till föreställningarna fick förändras eftersom det var svårt att få in bokningar i början, så två personer från Vård & Bildning fick ringa runt till alla verksamheter och boka in dem.
- Under projekts gång insåg vi hur viktigt det var att själva få handledning, och under sista halvåret fick vi handledning från en av Vård & Bildnings handledare.

5.2 Slutlig utvärdering

Vid projektets avslutande har vi genomfört en egen utvärdering och två utvärderingsmöten med vår samverkanspartner, Vård & Bildning. Ett möte genomfördes med affärsområdeschefen för Boende Vuxna och Arbete & Sysselsättning, samt Kvalitets- & utvecklingschefen inom Divisionen Vård & Omsorg, Vård & Bildning. Ett annat möte genomfördes med deltagare från SoS-gruppen, som projektet arbetat närmast, samt SBB-gruppen som består av boendeassistenter som har daglig kontakt med projektets huvudsakliga målgrupp. Här följer en sammanfattning av resultatet av utvärderingarna:

5.2.1 Metoder och resultat

Projektet i sin helhet har fått väldigt positiv respons.

För kunderna har projektet ökat kunskaperna kring sexualitet och rättigheter, visat att det är okej att prata om sexualitet och känslor, och gett en möjlighet att bli lyssnad på och respekterad. Det har också gett kunderna en begreppsapparat så att de kan kommunicera kring frågorna. Det har öppnat upp för samtal kring sex och känslor. Ett antal personer har sagt att de insett att de får säga nej, att de kan bestämma själva vad de kan göra med sin partner. Flera har fått känna att deras röst är värdefull och kan göra skillnad. För en del har det också inneburit att de vågat fråga, känna eller berätta något som varit en väl gömd hemlighet.

För personalen har projektet lett till insikter om att det är viktiga

frågor att prata om, att kunderna funderar mycket kring frågorna. Man har fått möjlighet till fortbildning, workshops och teater, och fått prova verktyg för att våga prata om sex och känslor med kunderna, och att testa erfarenhetsbaserat lärande. I viss mån kan det också ha lett till ett merarbete när svåra saker kommit upp till ytan. Detta kan också ha gjort att vissa blivit rädda.

Metoderna ses som väldigt meningsfulla, och såväl projektmedarbetarna som SoS- och SBB-grupperna önskar att i princip alla av projektets metoder ska fortsätta att användas. Några förbättringsförslag var att även erbjuda workshops efter föreställningsperioden för att fånga upp intresset, att ha något tillfälle då kunder får träffa polis, åklagare, kvinnojourer etc., samt att ha mer flirt- kärleks- eller dejtingskola.

Även *projektets frågor och teman* ses som väldigt viktiga att fortsätta jobba med.

Utifrånperspektivet har varit betydelsefullt, att projektet inte är en del av V&B:s egen organisation.

Enligt utvärderingen med affärsområdeschefen och kvalitetsutvecklingschefen skulle det behövas bättre kompetenssäkring i projektet, främst kring målgruppen. Dock finns det hos projektledarna såväl formell kompetens i specialpedagogik som flerårig erfarenhet av att arbeta med målgruppen. Någon sådan kritik har heller inte framförts av dem som haft direktkontakt med projektet. Men förslagsvis kan man ta in kompetens i en referensgrupp, och ha handledning redan från början.

Det hade egentligen behövts en tydlig handlings- och samverkansplan för hur man ska agera och vem som ska ansvara för vad ifall projektets personal får vetskap om övergrepp som deltagare utsätts eller utsätter andra för. Detta gäller främst Vård & Bildning, men hade varit bra om projektet också hade haft från början.

5.2.2 Organisation och kommunikation

- Organisationsstrukturen och styrningen var otydlig från Vård & Bildnings sida, enligt båda utvärderingarna.
- Det fanns inget tydligt mandat för Vård & Bildnings kontaktperson, vilket bland annat försvårade rekryteringen av deltagare till personalworkshops och av besökare till föreställningen.
- I utvärderingen med SoS- och SBB-gruppen framkom det skarp kritik mot bristen på engagemang och kunskap om projektet från chefshåll. Samarbetet mellan SoS-gruppen och Kulturparken har dock fungerat utmärkt.
- Även Kulturparkens egen utvärdering är kritisk mot att det funnits så litet intresse och kunskap om projektet och dess frågor på chefsnivå inom Vård & Bildning.
- Det fanns önskemål om att få med fler affärsområden.
- Samarbetet med Daglig Verksamhet har fungerat bra, trots några mindre svårigheter på vägen. Det hade dock varit

värdefullt med ett närmare samarbete och dialog med boendesidan, samt med cheferna.

- Kommunikationen och informationen kring workshops, repetitioner och föreställningar har varit en svårighet under projektet. Dels beror det på svårigheten att nå ut med information till medarbetarna inom Vård & Bildning, och dels beror det på att projektmedarbetarna inte haft tillräcklig kunskap om Vård & Bildnings organisation.

6. Ekonomisk redovisning

6.1 Redovisning 2012

Kostnader

Budgetpost	Budget 2012	Resultat 2012
Arvoden projekt- & processledare	140 000	134 000
Materialkostnader	10 000	8 875
Lokalkostnader	0	6 000
Administration	0	255
Resor & transporter	0	729
Summa kostnader	150 000	149 859

Kommentarer till redovisning 2012

Den främsta skillnaden i projektets kostnader jämfört med ursprungsbudgeten ligger i lokalkostnaderna. I ursprungsbudgeten hade vi inte räknat med att vi skulle behöva någon eget kontor, vilket har visat sig vara nödvändigt. Vi har minskat personalkostnaden med motsvarande belopp. Denna minskning kompenseras med en motsvarande ökning under 2013, ifall det finns budgetutrymme för det. I övrigt är kostnaderna ungefär samma som i budgeten. Projektets intäkt blev 149 859 kr i samverkansstöd från kommunstyrelsen i Uppsala kommun.

6.2 Redovisning 2013

Kostnader

Budgetpost	Budget 2013	Resultat 2013
Löner & externa arvoden	540 000	491 449
Material	20 000	35 426
Lokal	85 000	113 050
Administration	15 000	16 376
PR	10 000	14 618
Summa kostnader	670 000	670 919

Kommentarer till redovisning 2013

Projektets enda intäkt under 2013 var 670 000 kr i samverkansstöd från Uppsala Kommun. De främsta skillnaderna i resultatet jämfört med ursprungsbudgeten ligger i personal-, material- och lokalkostnader. Även inom dessa budgetgrupper har en del omfördelningar skett. Sänkningen av personalkostnaderna har skett genom att vi har kunnat använda våra egna projektmedarbetare för flera av uppgifterna, samt att vi av konstnärliga skäl valt att inte ha med några professionella skådespelare på scenen. Tekniker och viss föreställningspersonal ingår i hyran på Gottsunda Dans & Teater, vilket också är en anledning till varför lokalkostnaderna ökat på bekostnad av personalkostnaderna.

Alla kostnader för året var inte klara då projektredovisningen för 2013 genomfördes, varför de exakta summorna förändrats något. Några kostnader som rör 2013 aviseras under 2014. Detta gäller främst revisionskostnader, som faktureras i efterhand.

6.3 Redovisning 2014

Kostnader

Budgetpost	Budget 2014	Resultat 2014
Löner & externa arvoden	70000	69 826
Material	0	4 284
Lokal	0	1 500
Administration	5 000	5 758
PR	0	0
Summa kostnader	75 000	81 368

Intäkter

Budgetpost	Budget 2014	Resultat 2014
Samverkansstöd, Uppsala kommun	75000	75000
Biljettintäkter	0	6 200
Summa intäkter	75000	81 200

Kommentarer till redovisning 2014

Det har både tillkommit kostnader och intäkter som inte budgeterats från början, varför summorna i 2014 års redovisning blivit högre än den ursprungliga budgeten. På intäktssidan tillkom lite biljettintäkter, då de som inte tillhört våra målgrupper eller på något sätt berörs av pjäsens frågor i tjänsten fått betala 80 kr för att gå på föreställningen. På kostnadssidan tillkom en del materialkostnader, då teaterföreställningarna förlagts under 2014. Dessutom tillkom en månads lokalhyra för kontoret som projektet hyrt.

7. Bilagor

Bilaga 1. Medierapportering

Bilaga 2. Föreställningen SE OSS! på DVD

Bilaga 3. Framtaget material inom projektet

*Med detta tackar Kulturparken för förtroendet att få
genomföra detta projekt. Länga leve rätten till min kropp,
mina känslor och relationer!*

På återseende!

